

Qüestions

CIDOB

D.L.: B-8441-2012

08

abril
2012

PAKISTAN, o quan pot passar tot

Oleguer Sarsanedas entrevista **Emma Hooper**, investigadora sènior associada, CIDOB

Amb 180 milions d'habitants, el Pakistan és el sisè país més poblat del món. Ocupa una posició d'una gran importància geoestratègica, fent frontera amb l'Iran a l'oest, amb l'Afganistan al nord-oest, amb la Xina al nord-est, amb l'Índia a l'est i el mar d'Aràbia al sud, i manté un conflicte territorial endèmic, segons com violent amb l'Índia, respecte del Caixmir. Entre els seus actius, la possessió de l'arma nuclear.

Avui el Pakistan es troba a l'ull de l'huracà: la guerra a l'Afganistan no només desborda una frontera poc definida i escampa danys col·laterals per les seves regions tribals septentrionals, sinó que afecta la seva economia, contamina la seva política i altera la vida quotidiana dels seus ciutadans. Per a Occident, el Pakistan és un aliat –però un aliat que s'ha de tractar amb tanta cura com si fos un explosiu.

A punt de partir a Islamabad en un viatge de recerca, Emma Hooper creu que el futur del Pakistan depèn d'una sèrie de factors que tant poden jugar a favor com en contra del progrés cap a una situació econòmica, política i social –i, per tant, també geoestratègica– més estable.

Com quant d'insegur és el Pakistan? Com quant d'inestable, políticament i econòmicament?

Hi ha diverses respostes, depenent des d'on es miri. Si es mira des de dins, de l'interior, és un país estable. Té dificultats, però és estable. Un cert volum de recerca (de Joel Migdal) indica que hi ha estats que compensen la seva feblesa amb la fortalesa de la societat. Aquest és el cas del Pakistan: mostra algunes de les característiques d'un estat feble, però les seves estructures socials són molt fortes. Per estructures socials vull dir la xarxa de casta, afinitat (*biraderi*), família, amics, parents i veïns. Això és el que priva que el país es desintegri. Però si es mira des de fora –des d'Occident–, el Pakistan és a punt de convertir-se en un estat fallit.

La propera retirada de les tropes internacionals de l'Afganistan, prevista per al 2014, és una font de tensió, i per tant d'inestabilitat, afegida?

La marxa dels Estats Units i l'OTAN tindrà certament un efecte positiu en la psicologia de la gent que de cap manera no es pot infravalorar. Occident no acaba d'entendre la profunditat del ressentiment del ciutadà mitjà pakistanès. Cada atac d'un avió no tripulat i les víctimes civils que causa és viscut com a fet incompreensible, com a acte indigne, i com a una agressió a l'honor del seu país, a més d'una invasió de la seva sobirania nacional. La retirada també pot ser una oportunitat per al Balutxistan i les FATA (Àrees Tribals Administrades Federalment) que s'han vist afectades pel desbordament del conflicte de l'Afganistan al seu territori. També hi ha un cert marge per a l'optimisme en el fet que sembla que els polítics se senten cada vegada més incòmodes amb l'actual desequilibri de poder civil-militar. Si es corregís aquest desequilibri, la situació de poder resultant seria molt probablement positiva per a les relacions del Pakistan amb l'Índia.

S'ha parlat darrerament de la possibilitat d'un cop militar...

Molta gent se n'esperava un, es va rumorejar molt fa unes setmanes, però no n'hi ha hagut. Contra tot pronòstic i malgrat el fracàs públic i notori de l'actual govern, no n'hi ha hagut. Això és molt important. A l'espera de més dades sobre aquesta qüestió, tot sembla indicar que, als militars, els ha retingut una conjunció de forces: el poder judicial (el Tribunal Suprem té obertes tres causes contra els militars) i la societat civil que demana canvi, cansada de la manera com s'han portat i es porten les coses.

Quines perspectives hi ha per a les eleccions d'enguany?

Imran Khan, una de les grans estrelles del criquet de tots els temps (va ser capità de la selecció nacional), podria guanyar –si més no, això és el que ell mateix prediu, i també les enquestes, que li donen un suport d'un 60%. Però li manca una organització com cal al darrere: el seu partit, Pakistan Tehreek-e-Insaf (PTI), és molt petit. També li manca un programa ben estructurat, més enllà del clam pel canvi i contra la corrupció, si bé això té un atractiu enorme per a les masses de decebuts amb l'experiència dels governs del passat i del present. Recentment ha tingut una sèrie d'èxits –si més no, en termes de relacions públiques: mítings multitudinaris, defeccions de dirigents polítics d'altres partits i enquestes encoratjadores. La pujada del seu partit coincideix amb l'esfondrament a les enquestes del Partit del Poble del Pakistan (PPP), actualment al govern, que obté un suport de només un 10%, i el col·lapse del seu rival al Panjab, la Lliga Musulmana del Pakistan (Quaid-i-Azam) de Nawaz Sharif. Per a Khan, les raons són òbvies: els votants s'estan mobilitzant contra els polítics incompetents i "criminals" que duen a terme polítiques abjectes i no paguen impostos. I com que tots els altres partits tenen responsabilitats de govern a un lloc o altre, a nivell nacional o provincial, "Nosaltres som l'única oposició". Però Khan és ell mateix un gran interrogant perquè dona senyals confusos: de conservadorisme religiós d'una banda, i d'estil de vida occidentalitzat de l'altra. També és un interrogant el PPP que, malgrat el que diguin les enquestes, manté una maquinària de partit forta i continua beneficiant-se del llegat Bhutto. La Lliga Musulmana –en les seves diverses encarnacions– és ara una opció desacreditada per les escissions freqüents i el seu suport històric a les solucions militars. Pel que fa al partit religiós Muttahida Majlis-e-Amal Pakistan (MMA), malgrat la seva força regional, les enquestes li donen un resultat molt discret a nivell nacional. De fet, aquestes properes eleccions estan obertes: pot passar tot.

Pot haver-hi una fi de la guerra de l'Afganistan sense que el Pakistan hi digui la seva?

No, de cap manera. Els actors clau a l'Afganistan són: primer, els de dins; segon, el Pakistan, els Estats Units i l'Iran, i tercer, l'Índia, la Xina, Rússia i altres (repúbliques d'Àsia Central, països del Golf). Els possibles escenaris post-2014 van des de l'optimista al pessimista: a un extrem, una situació d'equilibri de poder entre Pakistan-Xina i Estats Units-Índia, en la qual cal incloure l'Iran d'alguna manera, atesa la seva importància com a actor i com a potència energètica; a l'altre extrem, una situació de guerra civil, en la qual els Estats Units mantenen una presència a l'Afganistan (per raó de la guerra al terror), les inversions estrangeres es perden, i el país es parteix en un Nord i un Sud. I tenim tres subescenaris: Violència Gestionada, en què no hi ha guerra però el país es troba sota diferents autoritats regionals i el Pakistan experimenta problemes recurrents amb els seus propis extremistes; Pau Relativa, en què es produeix una certa reconciliació, la Xina utilitza la seva influència econòmica per evitar més implicació del Pakistan i, per tant, es produeix una millora de les relacions Índia-Pakistan; i Tot Com Ara, en què les converses de reconciliació amb els talibans estan condemnades al fracàs, hi ha un govern feble instal·lat a Kabul, i els combats continuen i probablement empitjoren.

Quin d'aquests subescenaris és més probable?

Depèn dels interessos dels actors clau. Òbviament, determinats factors poden alterar el resultat: si es pogués dur a terme una reforma real del govern –en termes de descentralització, transparència, retre comptes, eficiència del sector públic–, podrien abordar-se algunes qüestions (tendències secessionistes, protecció dels drets humans, de gènere i ètnics), i això certament marcaria una diferència amb el passat als ulls d'una població acostumada al desgovern; també, depenent de com evolucionin els esdeveniments econòmics globals/regionals, el futur del país i la seva estabilitat social –força fràgil a causa de la presència omnipresent de l'economia il·lícita (principalment, el tràfic de drogues)– poden variar molt.

El Pakistan té, a més, un severíssim problema d'extremisme polític...

>Sí. Hi ha diferents grups extremistes que operen avui al Pakistan: els que són predominantment estrangers i els que són predominantment pakistanesos. En tots dos conjunts, alguns volen derrotar l'Estat, d'altres lliuren una Gihad. A grans trets, en els seus rangs hi ha partidaris de la línia dura, que se senten profundament decebuts pels successius governs i que són per tant anticlasse política establerta, i elements oportunistes antisocials. Les motivacions varien des de l'antipakistanisme, el sectarisme (Sunnita-Xi'a), l'anti-Estats Units/OTAN, fins a l'antiindianisme. Les forces dels Estats Units i l'OTAN estan castigant els qui s'han establert a la frontera afganesa, però els talibans pakistanesos avui són presents a tot el país, a totes les ciutats. Les mesures de contenció adoptades pel govern pakistanès han tingut un cert èxit a l'assecar les seves fonts de finançament, però això ha comportat que els talibans hagin recorregut als segrestos i l'extorsió per recaptar fons. Així doncs, ara, a més dels assassinats de les persones que gosen parlar contra els talibans, el Pakistan s'enfronta a una pujada de la criminalitat relacionada amb els talibans.

Quin futur, finalment, té el Pakistan?

Depèn molt del resultat de les pròximes eleccions, però també del que passi a l'Afganistan. Si s'aconsegueix un canvi de govern democràtic, amb el govern actual acabant el mandat, això significarà progrés. Si els talibans tornen a Kabul, això gairebé segur que voldrà dir problemes en termes de més violència interna desbordant al Pakistan. Però molt depèn també de l'economia, és clar. La situació econòmica del Pakistan és difícilíssima: els preus en ascens continu, talls de subministrament elèctric a l'estiu i durant l'hivern, fàbriques que tanquen. Això, sense parlar d'afers financers i del dèficit públic. Avui, les necessitats bàsiques del dia a dia estan fora de l'abast de molta gent: els suïcidis són a l'alça –com també ho són els terroristes suïcides. Hi ha molta desesperança al carrer. Afortunadament, al Pakistan, els lligams socials forts i el sistema de patronatge aconsegueixen mantenir una certa cohesió social i evitar la fragmentació del país. Però les classes mitjanes urbanes, profundament decebudes per la classe política, no veuen cap futur amb els actors actuals, i busquen un canvi que pugui representar alguna esperança per al país. Com els musulmans d'arreu del món, volen ser escoltats i sobretot compresos respecte de qüestions que tenen molt a prop del cor: Afganistan, Caixmir, Palestina.

Palestina?

La importància de Palestina per al món musulmà no ha estat mai plenament compresa a Occident. Es tracta d'una infravaloració molt greu, i fins que aquesta qüestió no s'afronti adequadament, aconseguir un autèntic progrés en d'altres qüestions que col·loquen el món occidental i el món musulmà en confrontació, continuarà sent una tasca difícil –si no inassolible.